

DELIMITACJA GRANIC MIASTA I STREFY PODMIEJSKIEJ BIAŁEGOSTOKU

Jerzy Tokajuk

Towarzystwo Urbanistów Polskich, Oddział w Białymstoku
E-mail: jerzy.t1@interia.pl

DELIMITATION OF BORDERS OF THE CITY AND SUBURBAN AREA OF BIALYSTOK

Abstract

The concept of the borderline of a city has lost its sense nowadays, bringing only to contractual administrative boundaries. The aim of this study was to determine the functional boundary of the city and its suburban area. The author used the method of analyze the development of the city of Białystok, in a historical context and the method of current research results, planning documents and laws in the field of spatial development. As a result of the analyzes the suburban zone was delimited as the area outside the administrative city limits of its strongest impact and as an area of intensive development of housing construction. That area is limited by communication system. In the light of the current and changing legal regulations in the field of spatial development and trends of economic development and urbanization processes can be assumed that the zone of influence of the city center significantly expand. In the future that zone can include all current functional area, or the metropolitan area as cohesive in terms of spatial and strongly associated functional zone of the city.

Streszczenie

Pojęcie granicy miasta straciło obecnie sens, sprowadzając się wyłącznie do umownych granic administracyjnych. Celem pracy jest próba określenia funkcjonalnej granicy miasta i jego strefy podmiejskiej. Autor posłużył się metodą analizy rozwoju przestrzennego miasta Białegostoku w kontekście historycznym oraz analizy dotychczasowych wyników badań naukowych, dokumentów planistycznych i przepisów prawa z zakresu zagospodarowania przestrzennego. W rezultacie, w wyniku powyższych analiz, strefa podmiejska została zdelimitowana jako obszar znajdujący się poza obecnymi granicami administracyjnymi miasta o najsilniejszym jego oddziaływaniu i jako obszar intensywnego rozwoju zabudowy mieszkaniowej, wyznaczony istniejącym i projektowanym układem komunikacyjnym. W świetle tendencji rozwoju gospodarczego i procesów urbanizacyjnych można zakładać, że strefa wpływów miasta centralnego znacznie się poszerzy. W przyszłości może obejmować cały obecny obszar funkcjonalny czy obszar metropolitalny jako spójną pod względem przestrzennym i silnie powiązaną funkcjonalnie strefę oddziaływania miasta.

Keywords: functional area; urbanized area; suburban zone; border of the city

Słowa kluczowe: obszar funkcjonalny; obszar zurbanizowany; strefa podmiejska, granica miasta

WPROWADZENIE

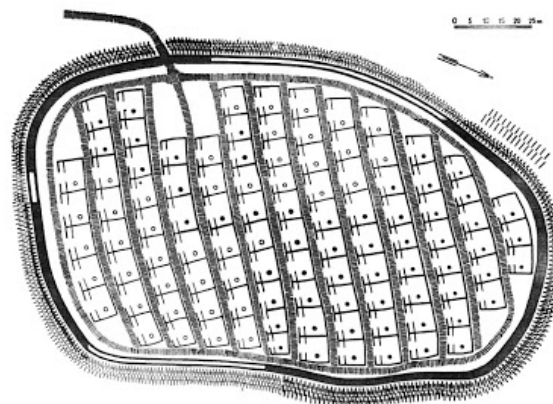
W obecnej rzeczywistości uznawane wcześniej za powszechnie pojmowane pojęcia nabierają innego znaczenia. Dotychczas, w powszechnym pojęciu, granica mogła być rozumiana na przykład jako linia zamykająca lub oddzielająca pewien określony obszar albo linia podziału lub czynniki różnicujące coś [Słownik... 2007]. Powszechnie rozumienie granicy administracyjnej jest również związane ze zróżnicowaniem wizualnym przestrzeni. W sytuacji rozle-

wania się miasta, żywiołowej zabudowy wzdłuż ciągów komunikacyjnych, zanikania wolnych przestrzeni, użytkowanych dotychczas rolniczo, oddzielających fizycznie, społecznie i gospodarczo jednostki administracyjne – granica administracyjna staje się niedostrzegalna w przestrzeni. Obecne pojęcie granicy administracyjnej sprowadza się wyłącznie do określenia prawnej granicy terenu będącego we władaniu danej jednostki administracyjnej.

1. GRANICA URBANISTYCZNA

Granica miasta w pojęciu urbanistycznym jest zagadnieniem wartym dyskusji. Granice miasta od początków jego istnienia były ściśle określone i wyznaczone murami lub palisadą o charakterze obronnym (ryc. 1). Najstarsze znane założenia urbanistyczne pochodzą z obszarów basenu Morza Egejskiego z epoki brązu (III tysiąclecie p.n.e.), gdzie rozwijały się kultury trojańska, minojska i mykeńska. Tylko w przypadku kultury minojskiej miasta nie miały fortyfikacji, w celach obronnych wykorzystywano ukształtowanie terenu (miasta lokowano najczęściej na wysokich brzegach morza lub na stokach gór). W starożytnym Rzymie, z połączenia wzorców etruskich i greckich, wykształciła się forma tzw. *castrum romanum* – warownego obozu wojskowego wznoszonego według ściśle określonego planu, mającego kształt kwadratu lub prostokąta, otoczonego fosą i wałem, często też murem lub palisadą, z czterema bramami. Miasta średniowieczne, jak i renesansowe potwierdzają możliwość skondensowania świata w jednym zamkniętym obszarze [M. Pasternak 2006] poprzez zaplanowaną zwartość przestrzenną i ograniczenie murami czy budowlami fortyfikacyjnymi. Epoka baroku w Europie jest okresem przekształceń miast i nadania im cech otwartości terytorialnej poprzez przebudowę pierścienia średniowiecznych fortyfikacji lub ich nowe ukształtowanie. Wielkie założenia pałacowo – ogrodowe stają się zaczątkami nowych miast. Okres neoklasycyzmu jest w urbanistyce ostatnim etapem racjonalnego planowania miasta. Po nim następuje inwazja chaotycznej zabudowy miast przemysłowych XIX wieku [H. Sawczuk-Nowara, 1985]. Pomimo tego pojęcie granicy ma nadal praktyczny i materialny sens. Ulega to stopniowo zmianie w XX wieku. Miasta stają się policentryczne z pustymi przestrzeniami wewnątrz. W Polsce, w całym okresie powojennym, granice wielu miast poszerzono o sąsiednie gminy wiejskie, sztucznie powiększając liczbę ludności. Przebieg tej granicy jest często wysoce przypadkowy i obejmuje rozległe tereny niezwiązane urbanizacyjnie z miastem [M. Pasternak 2006]. Niemniej granice między miastem a wsią były widoczne w wymiarze przestrzennym z tego względu, że granica miasta intensyfikowała zabudowę wewnątrz obszaru miejskiego. Dziś, po upływie kilkunastu lat od utraty ważności planów miejscowych w Polsce i okresie liberalizmu rozwoju przestrzennego, możemy w sposób uprawniony potwierdzić, że granica pomiędzy tym, co było miejskie, a tym, co było wiejskie, zanika, a wraz z tym elementem gospodarowania w przestrzeni, utrzymującym typologiczny porządek, zanika ład przestrzenny. Krajobraz staje się niedefiniowalny, amorficzny, nie dający widzowi semiotycznych przekazów [S. Gzell, A. Kurzątkowska, A. Witkowska, J. Zdunek-Wielogłaska 2012].

Analizę kształtowania się granic administracyjnych Białegostoku przeprowadzono w dalszej części artykułu, dotyczącej rozwoju przestrzennego Białegostoku.

Ryc. 1. Biskupin, rekonstrukcja planu osady kultury łużyckiej, VI-V wiek p.n.e. (wg Z. Rajewskiego); źródło: H. Sawczuk-Nowara, 1985.

Fig. 1. Biskupin, plan of the Luscious culture village, the VI-V century B.C. (by Z. Rajewski); source: H. Sawczuk-Nowara, 1985.

2. ROZWÓJ PRZESTRZENNY BIAŁEGOSTOKU

Miasto Białystok zostało założone przez Stefana Mikołaja Branickiego, stolnika wielkiego koronnego, wojewodę podlaskiego, starostę bielskiego i brańskiego - ojca hetmana Jana Klemensa w 1692 roku, na północny zachód od założenia pałacowego Branickich. Miasto zostało usadowione na 3 włókach ziemi, czyli na powierzchni około 50 ha. W tym roku uzyskał on prawa miejskie dla Białegostoku od króla Jana III Sobieskiego i rozpoczął budowę na miejscu istniejącego dworu obronnego barokowego pałacu.

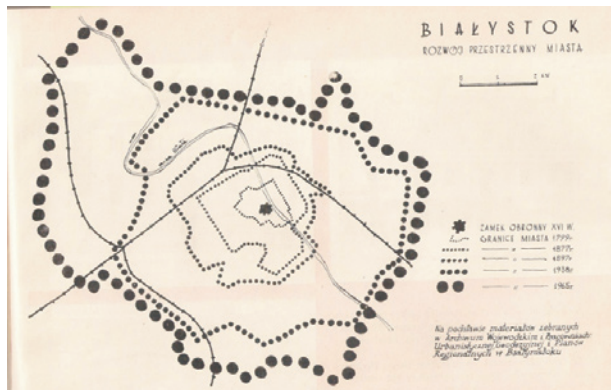
Granica Białegostoku z roku 1692 miała następujący przebieg: od rzeki Białej ulicą Kilińskiego do ulicy Legionowej, następnie pod kątem prostym skręcała przed ulicą Piękną, potem wzdłuż muru przy cmentarzu żydowskim do przedwojennej uliczki Grodzieńskiej, nią do placu przy cerkwi św. Mikołaja i ulicy Lipowej, gdzie znajdowała się Brama Tykocka, a następnie namierzeniem biegnącym równoległe do dzisiejszej ulicy Malmeda do rzeki Białej, która stanowiła jednocześnie północną granicę miasta [T. Popławski 1996]. Tak opisane granice są możliwe do odwzorowania na planie Beckera z 1799 roku (ryc. 2).

W kolejach dziejów do granic dzisiejszego miasta Białegostoku w pierwszej kolejności, bo już w połowie XVIII wieku, wraz z lokacją miasta przez hetmana Jana Klemensa Branickiego, włączono położoną na prawym brzegu rzeki Białej wieś Bojary.

Ryc. 2. Białystok. Plan G. Beckera z 1799 na tle współczesnych granic miasta; źródło: Urząd Miejski w Białymstoku

Fig. 2. Białystok. G. Becker's plan 1799 on the background of the present city limits; source: Municipal Office in Białystok

Ryc. 4. Granice miasta w latach 1799, 1877, 1897, 1938, 1965; źródło: *Białystok, rozwój przestrzenny miasta*, 1969

Fig. 4. The limits of the city in 1799, 1877, 1897, 1965; source: *Białystok, rozwój przestrzenny miasta*, 1969

Ryc. 3. Plan G. Beckera z 1799 r. źródło: www.miastojutra.pb.bialystok.pl

Fig. 3. G. Becker's plan 1799, source: www.miastojutra.pb.bialystok.pl

W roku 1799 zostaje sporządzony przez Beckera, na zlecenie władz pruskich, plan miasta Białegostoku (ryc. 3). Plan ten pokazuje zagospodarowanie przestrzenne miasta w pierwszym okresie jego powstawania. Miasto rozciąga się ze wschodu na zachód na przestrzeni 1 km, a z północy na południe 600 m. Całość terenów miejskich została zamknięta 6 bramami [H. Sawczuk-Nowara 1985].

W drugiej połowie XIX wieku Białystok przeżywał eksplozję demograficzną. Szybki rozwój miasta spowodował, że w 1877 roku w jego obręb włączono tereny przylegające do dworca kolejowego, część przedmieścia Piaski i Las Zwierzyniecki. W wyniku rozszerzenia obszar miasta wyniósł około 10 km² [A.Cz. Dobroński 2012].

W następnych latach (1897) i w okresie międzywojennym kolejnymi wsiami wchłoniętymi przez organizm miejski były Białostoczek, Starosielce, Stoboda (Swoboda), Ogrodniki Wysokostockie i Wysoki Stoczek oraz osady młyńskie Antoniuk i Marczuk. Do wybuchu wojny, do roku 1939, obszar miasta wynosił 39 km² (3900 ha), zamieszkały przez około 107 tys. osób [H. Sawczuk-Nowara 1969].

¹ M. Kietliński, www.bialystok.ap.gov.pl.

² Wojewódzki Urząd Statystyczny w Białymstoku, 2016, stan na 31 XII 2015 r. – 295 003 mieszkańców.

W latach pięćdziesiątych XX wieku w skład terenów Białegostoku weszły całe wsie: Bacieczki, Bacieczki Kolonia i Korycin. Ponadto część gruntów wsi Klepacze, Krupnik, Fasty, Zawady i Zaścianek. Włączono również część obszaru lasów państwowych uroczyska Ignatki w Nadleśnictwie Dojlidy (z gminy Bacieczki) i część lasów państwowych Nadleśnictwa Dojlidy (z gminy Dojlidy) o łącznej powierzchni 755 ha. Od roku 1965 również miasto Starosielce stało się częścią Białegostoku. Rozwój terytorialny i granice administracyjne Białegostoku w latach 1799, 1877, 1897, 1938, 1965 przedstawiają ryc. 4 oraz 5.

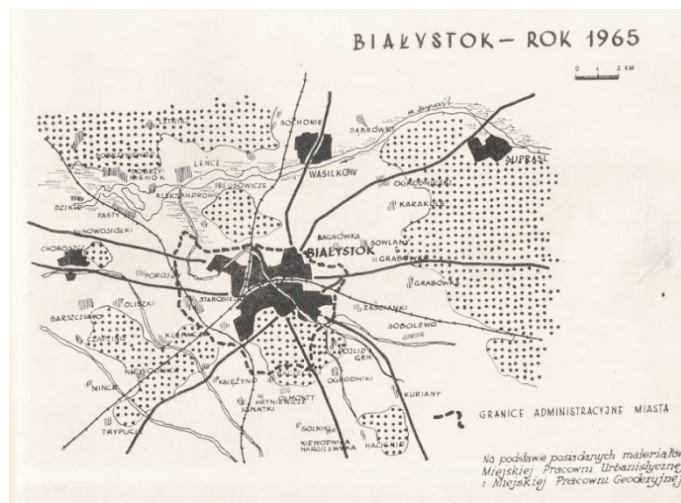
W latach siedemdziesiątych włączono do miasta obszary wsi Bagnówka, tereny Zakładów Siilkatowych, obszar lasów państwowych o nazwie Uroczysko Pietrasze, Uroczysko Antoniuk, obszar stawów dojlidzkich i teren cmentarza prawosławnego „Dojlidy” o łącznej powierzchni 920 ha¹.

W ostatnich latach Białystok wchłonął – w roku 2002 wieś Zawady (420 ha) z obszaru Gminy Dobryńsk Duże (północna część miasta) i – w roku 2006 wieś Dojlidy Górne, Zagórki, części Kolonii Halickie (830 ha) z obszaru Gminy Zabłudów (południowo - wschodnia część miasta). Rycina 6 przedstawia obecne granice miasta wraz z określeniem obszarów przyłączonych z gmin sąsiednich w latach 2002 i 2006.

W ten sposób miasto osiągnęło powierzchnię około 102 km² (10 212 ha). W obecnych granicach administracyjnych miasta zamieszkuje 295 tysięcy mieszkańców². Poszerzenie terytorium nie zmieniło faktu, że Białystok jest nadal drugim, po Warszawie, najgęściej zaludnionym miastem wojewódzkim w Polsce.

3. DEFINICJA MIASTA

Jak określono w raporcie wprowadzającym Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, opracowanym w 2010 roku na potrzeby przygotowania przeglądu OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju - ang. *Organization for Economic Co-operation and Development*) krajowej polityki miejskiej w Polsce, przez miasto można rozumieć wyodrębniony obszar, posiadający status miasta nadany aktem prawnym. Miasto to w Polsce wyodrębniona jednostka pod względem prawno-administracyjnym. W Polsce obowiązuje następująca definicja prawna: miasto to jednostka osadnicza o przewadze zwartej zabudowy i funkcjach nierolniczych, posiadająca prawa miejskie bądź status miasta nadany w trybie określonym przepisami³. W po-

Ryc. 5. Strefa podmiejska Białegostoku w roku 1965; źródło: *Białystok, rozwój przestrzenny miasta, 1969*
 Fig. 5. The suburban area of Białystok in 1965; source: *Białystok, Rozwój przestrzenny miasta, 1969*

Ryc. 6. Białystok – obecne granice administracyjne z obszarami przyłączonymi (Zawady, Dojlidy); źródło: J. Tokajuk, 2011
 Fig. 6. Białystok – the administrative borders of the city with areas attached (Zawady, Dojlidy); source: J. Tokajuk, 2011

dziale administracyjnym miasta mają status samodzielnej gminy (gmina miejska) lub - w przypadku niewielkich miast – wchodzą one w skład gmin miejsko-wiejskich⁴.

³ Art. 2 pkt 3 ustawy o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. z 2003 r. nr 166, poz. 1612 ze zm.).

⁴ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego *Rozwój Miast w Polsce, Warszawa 2010.*

Zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym z 1990 roku Rada Ministrów w drodze rozporządzenia tworzy, łączy, dzieli i znosi gminy oraz ustala ich granice, nadaje gminie lub miejscowości status miasta i ustala jego granice. Ustalenie i zmiana granic gmin dokonywane są w sposób zapewniający gminie terytorium możliwie jednorodne ze względu na układ osadniczy i przestrzenny, uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze i kulturowe oraz zapewniający zdolność wykonywania zadań publicznych. Nadanie gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalenie jego granic i ich zmiana dokonywane są w sposób uwzględniający infrastrukturę społeczną i techniczną oraz układ urbanistyczny i charakter zabudowy⁵.

Według definicji Unii Europejskiej termin „miasto” może oznaczać jednostkę administracyjną lub określone skupienie ludności. „Miasto” może również bardziej ogólnie odnosić się do miejskiego stylu życia oraz szczególnych cech kulturowych lub społecznych, a także ośrodków funkcjonalnych związanych z działalnością zarobkową i wymianą gospodarczą. „Miasto” może też oznaczać dwie odmienne rzeczywistości: miasto *de iure* – miasto administracyjne oraz miasto faktyczne – większą aglomerację społeczno-gospodarczą. Miasto *de iure* odpowiada w znacznym stopniu miastu historycznemu, posiadającemu wyraźne granice dla handlu i obrony oraz jasno określone centrum miasta. Miasto faktyczne odpowiada realiom fizycznym lub społeczno-gospodarczym, które określono zgodnie z definicją morfologiczną lub funkcjonalną. Nie ma wątpliwości, że realia miasta faktycznego zdecydowanie wykraczają poza realia miasta *de iure* oraz że osiągnięty został poziom, na którym należy określić długoterminową perspektywę polityki miejskiej. Wraz z ekspansją miast faktycznych zatarło się rozróżnienie na obszar miejski i wiejski, a nawet straciło sens. Zaciera się granica między miastem a wsią, natomiast obszar miejski i obszar wiejski połączyły się, tworząc nowe warunki wiejsko-miejskie. Dla potrzeb analitycznych Komisja Europejska i OECD wspólnie opracowały następującą definicję miasta, opierającą się na minimalnej gęstości zaludnienia i liczbie mieszkańców:

- miasto składa się z co najmniej jednej gminy;
- co najmniej połowa mieszkańców miasta zamieszkuje centrum miasta;
- centrum miasta liczy co najmniej 50 000 mieszkańców. Składa się ono z klastrów o dużej gęstości, złożonych z sąsiadujących komórek siatki

o powierzchni 1 km² i gęstości zaludnienia co najmniej 1 500 mieszkańców na km² oraz z wypełnionymi lukami⁶.

4. DEFINICJA WSI

Zgodnie z definicją określoną w ustawie o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych wieś jest to jednostka osadnicza o zwartej lub rozproszonej zabudowie i istniejących funkcjach rolniczych lub związanych z nimi usługowych lub turystycznych nieposiadająca praw miejskich lub statusu miasta. Jednostka osadnicza z kolei jest zdefiniowana w cytowanej ustawie jako wyodrębniony przestrzennie obszar zabudowy mieszkaniowej wraz z obiektami infrastruktury technicznej zamieszkiwany przez ludzi⁷.

Wg encyklopedii PWN „wieś” to określenie zasiedlonego odcinka terenu, stanowiącego historycznie ukształtowaną jednostkę osadniczą, której ludność zajmuje się głównie pracą na roli i czerpie z tej pracy podstawy egzystencji, co nadaje pojęciu „wieś” również znaczenie kategorii ekonomiczno-społecznej; w przenośni – warstwa chłopska. Wieś jest przeciwstawiana miastu, głównie ze względu na kryteria ilościowe, ale także ekonomiczno-społeczne i historyczno-administracyjne.

W literaturze istnieje wiele definicji wsi, np. wg Marii Kietczewskiej-Zaleskiej (1972) – wieś to osada, w której ludność zajmuje się uprawą roślin i chowem zwierząt, a wg Jana Tkocza (1998) – wieś to twór terytorialny mający granicę, rozłóg ziemi, siedlisko (zagrodę) stanowiące całość przestrzenną o określonych więzach społecznych oraz tytułach prawnych [M. Stanny 2014].

Inne, dyskusyjne, definicje z zakresu socjologii – zbiorowisko ludzi albo osiedla z należącymi doń gruntami [J. Szymański 2004] czy wieś jako społeczność lokalna, której funkcję produkcyjną uzupełnia funkcja rodziny i czyni to w sposób jednolity z zachowaniem kontroli społecznej [J. Turowski 1993].

W odniesieniu do strefy podmiejskiej powyższe definicje potwierdzają się obecnie jedynie w kwestii nieposiadania przez jednostki osadnicze praw miejskich czy formalnego statusu miasta. Wszelkie relacje odnoszące się do funkcji zabudowy czy egzystencji mieszkańców nie przystają do dzisiejszej rzeczywistości. W związku z tym dla wsi strefy podmiejskiej należy stworzyć nową definicję ustawową lub dokonać formalnego przekształcenia tych obszarów.

⁵ Art. 4 ustawy o samorządzie gminnym (Dz. U z 2001 r. nr 42, poz. 1591 ze zm.).

⁶ Unia Europejska. Miasta przyszłości. Wyzwania, wizje, perspektywy, 2011.

⁷ Art. 2 ustawy o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. z 2003 r. nr 166, poz. 1612 ze zm.).

5. DEFINICJA STREFY PODMIEJSKIEJ

Miasto i wieś są zdefiniowane przepisami obowiązującego prawa. Przepisy prawa nie definiują natomiast pojęcia strefy podmiejskiej. Tym samym nie są określone jednoznacznie granice tej strefy.

Według Bańskiego (2010b) strefa podmiejska stanowi formę przejściową pomiędzy miastem a obszarem wiejskim. W literaturze anglojęzycznej określa ją pojęcie *suburban area*. Istnieje też pojęcie *ruralurban fringe*, które w bardziej ścisły sposób odnosi się do strefy przejścia z terenów miejskich na obszary wiejskie. Również w literaturze polskiej odnajdziemy różnorodne pojęcia, które na ogół odnoszą się do szeroko rozumianej strefy podmiejskiej – *strefa zurbanizowana*, *strefa miejsko-wiejska*, *zaplecze miasta*, *obszary okotomiejskie*, *peryferia miejskie*, *strefa ciężenia miasta*, *obszar zainwestowania wiejskiego*. Niektóre z nich dotyczą węższych stref, stanowiących tylko część strefy podmiejskiej, inne zaś obejmują większe obszary [J. Bański 2008].

Poniżej przytoczono przykłady definicji strefy podmiejskiej.

R. Pryor (1968): strefę podmiejską (*urban-rural fringe*) charakteryzują przeobrażenia użytkowania ziemi i cech społeczno-demograficznych na skutek procesów urbanizacji. Efektem inwazji miasta jest rozwój pozarolniczych form zagospodarowania ziemi, penetracja obszaru przez firmy usługowe i napływ nowych mieszkańców. Prowadzi to do wzrostu gęstości zaludnienia, która jest wyraźnie wyższa niż na tradycyjnych obszarach wiejskich.

K. Dziwoński (1987): strefa podmiejska, jako część większego systemu, obejmującego zarówno miasto, jak i samą strefę. Rozdziela ona obszary miejskie od wiejskich i może być w związku z tym traktowana jako strefa graniczna pomiędzy nimi.

S. Liszewski (1987): strefa podmiejska w obrębie aglomeracji miejskiej, jako element złożonego systemu przestrzenno-funkcjonalnego. Jest nią zorganizowana część przestrzeni przylegająca do terenów zainwestowanych miasta centralnego.

J. Jurek (1991): „za strefę podmiejską przyjmuje się obszar wokółmiejski..., na terenie którego są obserwowane zjawiska przemian struktury społeczno-ekonomicznej, odzwierciedlającej zaawansowany stan zatracania przez obszary wiejskie znamion tradycyjnie pojmowanej wsi”.

M. Koter (1985): specyficzne cechy strefy podmiejskiej:

- 1) koncentracja ludności większa niż na wsi, mniejsza niż w mieście;
- 2) różnicowanie struktury zawodowej z dużym udziałem działalności pozarolniczej;

- 3) systematyczne dojazdy ludności do miasta,
- 4) urbanizacja obszaru;
- 5) koegzystencja miejskich i wiejskich form osadniczych;
- 6) zmiana w strukturze wielkości i własności gruntów z tendencją wzrostu użytków pozarolniczych.

W większości prób definiowania strefy podmiejskiej wskazuje się na ekspansję miasta i wynikające z tego przeobrażenia struktury przestrzennej i społecznej dotychczasowych obszarów wiejskich. W literaturze amerykańskiej procesy rozrastania się struktur miejskich wyraża pojęcie *urban sprawl*. Bardzo istotnym zagadnieniem jest zasięg strefy podmiejskiej, wymagający wyznaczenia jej granic z miastem i obszarem wiejskim. Dotychczasowe rozważania wskazują jednak na to, iż granica taka nie ma charakteru liniowego, lecz jest swoistym „pasmem przejścia”.

Powszechny jest też pogląd, że miasto i strefa podmiejska to jeden organizm, co wyklucza istnienie granicy pomiędzy nimi. Innym rozwiązaniem może być przyjęcie granicy administracyjnej miasta. Według polskiej statystyki, wszystko to, co znajduje się poza granicami administracyjnymi miasta, jest obszarem wiejskim. Jest to jednak bardzo umowny podział, nie mający wiele wspólnego z rzeczywistością w przestrzeni. Niedostrzeżenie tego problemu może prowadzić do szeregu błędów lub co najmniej do nieporozumień [J. Bański 2008].

Mając na uwadze przede wszystkim strukturę przestrzenną, uwzględniającą ujęcie geograficzne i urbanistyczno-architektoniczne, można przyjąć poniżej cytowaną definicję strefy podmiejskiej, adekwatną do obecnego stanu planowania przestrzennego, z którą identyfikuje się również autor artykułu.

„Strefa podmiejska jest przestrzenią pomiędzy miastem a obszarami wiejskimi, w której zachodzą dynamiczne zjawiska związane z bezpośrednim, silnym wpływem miasta. W rezultacie tych procesów, w tym suburbanizacji, powstają w tej przestrzeni terenochłonne i energochłonne formy osadnicze o specyficznej strukturze przestrzennej. Cechuje je amorficzność, chaotyczne rozproszenie zabudowy i brak przestrzeni publicznych oraz miejsc dla kształtowania tradycyjnego modelu sąsiedztwa” [K. Solarek 2013].

6. GRANICE OBSZARU STREFY PODMIEJSKIEJ MIASTA BIAŁEGOSTOKU

Często przyjmuje się, że strefę podmiejską tworzą terytoria jednostek administracyjnych – gmin, przylegających do granic miasta. Założenie takie ułatwia ściśle określenie zasięgu strefy podmiejskiej, jednak

wyklucza analizowanie dalej położonych obszarów periferyjnych, których rozwój jest uzależniony od miasta, a często i tych położonych w granicach administracyjnych miast [K. Solarek 2013]. Wydaje się, że na potrzeby badań należy przyjąć zasadę, iż strefa podmiejska to obszar rozciągający się od granic administracyjnych miasta aż do granic tych obszarów, których różnorodne relacje z miastem mają swoje odzwierciedlenie w zagospodarowaniu przestrzennym i trendach rozwojowych poszczególnych gmin [K. Solarek 2013].

Konsekwencją różnorodnych definicji strefy podmiejskiej jest wielość metod jej delimitacji. W zakresie kryterium funkcjonalnego do wyznaczenia strefy podmiejskiej wykorzystuje się (wg Bańskiego):

- 1) zasięg i natężenie dojazdów do pracy,
- 2) funkcje gospodarcze pełnione przez obszar,
- 3) kategorie zagospodarowania terenu i ich zmienność, itp.

Natomiast w kryterium strukturalnym analizuje się na ogół zespół cech diagnostycznych (struktura użytkowania ziemi, gęstość sieci drogowej, gęstość zabudowy, gęstość zaludnienia itp.), dla których przyjmuje się pewne wartości progowe (różne od miast i obszarów wiejskich) wyznaczające strefę podmiejską. Wśród wielu cech typowych również dla miasta lub terenu wiejskiego strefa podmiejska wykazuje też specyficzne cechy, wyróżniające ją na tle otoczenia. Szczególną cechą strefy podmiejskiej jest jej zróżnicowanie w zakresie gospodarki gruntami. Jak na żadnym innym obszarze mieszają się tutaj użytki rolne z lasami, terenami komunikacyjnymi, osiedlowymi i innymi kategoriami zagospodarowania terenu. Jest to silnie skorelowane ze zróżnicowaniem funkcji gospodarczych. Obszary na pograniczu miast i wsi spełniają bardzo różne funkcje – począwszy od mieszkalnych, poprzez rekreacyjne, po rolnicze i produkcyjne [J. Bański 2008].

Jak zauważono w Strategii Rozwoju Miasta Białegostoku na lata 2011-2020 plus - pojawienie się i nasilenie się procesów suburbanizacyjnych przy konkurencyjnej ofercie terenów inwestycyjnych gmin ościennych jest zagrożeniem dla rozwoju miasta. Jest typowym elementem fazy rozwoju, w której znajduje się Polska i jej miasta. Oznaczają one między innymi zwiększony ruch migracyjny mieszkańców w kierunku strefy podmiejskiej z jednoczesnym zwiększaniem się obciążeń infrastruktury transportowej, zmniejszeniem efektywności wykorzystania infrastruktury technicznej oraz utrzymaniem się oczekiwań wobec infrastruktury społecznej. Procesy te coraz silniej są widoczne w przypadku Białegostoku. [Rada... 2010].

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego, uchwalony w 2003 roku i obowiązujący do 2017 roku, definiował centralny obszar

funkcjonalny. W skład obszaru funkcjonalnego, poza terenami osadniczo-rolnymi powiatów sokólskiego, monieckiego i gmin Tykocin, Zawady, Poświętne, Michałowo, Gródek powiatu białostockiego, wchodziła kształtująca się aglomeracja białostocka, którą tworzyły miasto Białystok oraz miasta i gminy: Łapy, Suraż, Juchnowiec Kościelny, Turośń Kościelna, Choroszcz, Dobrzyniewo Duże, Wasilków, Czarna Białostocka, Supraśl i Zabłudów.

Według planu województwa aglomeracja białostocka, o zaludnieniu około 400 000 mieszkańców i największym w skali województwa podlaskiego potencjale społeczno-gospodarczym, miała być głównym wielofunkcyjnym obszarem rozwoju gospodarki województwa, zdolnym konkurować w przestrzeni krajowej i europejskiej. W *Koncepcji polityki przestrzennej zagospodarowania kraju*, ogłoszonej w 2001 roku, aglomerację białostocką zakwalifikowano do europoli - o największych szansach (z jedenastoma innymi aglomeracjami polskimi) na awans w hierarchii europejskiej.

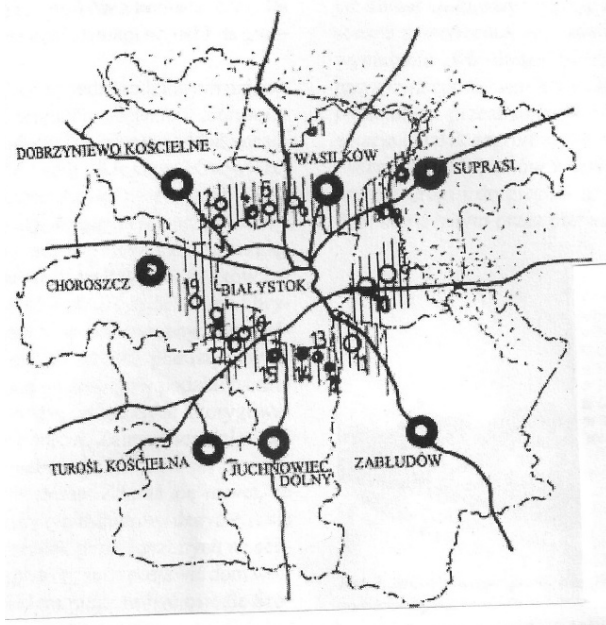
Sieć osadniczą aglomeracji białostockiej tworzyły:

- 1) miasto Białystok – wojewódzki ośrodek rozwoju – potencjalny europol,
- 2) miasta: Łapy, Choroszcz, Czarna Białostocka, Supraśl, Suraż, Wasilków i Zabłudów – gminne ośrodki rozwoju – miejskie,
- 3) wsie: Dobrzyniewo Kościelne, Juchnowiec Kościelny i Turośń Kościelna – gminne ośrodki rozwoju – wiejskie.

Jak określono w planie województwa, w ramach aglomeracji można wyróżnić obszar funkcjonalny miasta Białegostoku położony w pasie około 10 km od granic miasta. Obszar o dużych tendencjach urbanizacyjnych, z nasilonym ruchem budowlanym, głównie inwestycji mieszkaniowych, produkcyjno-gospodarczych, usługowych, komunikacyjnych i infrastrukturalnych. Jest to obszar bezpośredniego zaplecza inwestycyjnego miasta Białegostoku, funkcji rolniczo-ogrodniczej oraz wypoczynku codziennego i świątecznego na potrzeby miasta Białegostoku i aglomeracji białostockiej [Plan... 2003].

W 2005 roku Swianiewicz i Klimska wyznaczyli obszar aglomeracji białostockiej obejmującej Białystok oraz 12 okolicznych gmin, w tym gminy Krypno, Knyshyn, miasto i gmina Mońki. Obszar ten zamieszkiwało ok. 427 tys. osób. Przy wyznaczaniu aglomeracji przeprowadzono delimitację obszarów przyległych, uwzględniając saldo migracji, gęstość zaludnienia, współczynnik zatrudnienia związany z natężeniem dojazdów. Grażyna Dąbrowska-Milewska (1997) w pracy pt. *Nie wiejska, nie – miejska, zabudowa podmiejska*

(...), definiuje obszar strefy podmiejskiej Białegostoku jako tereny należące do siedmiu gmin, tj. Wasilków, Supraśl, Zabłudów, Juchnowiec Kościelny, Turośl Kościelna, Choroszcz i Dobrzyniewo Duże, które razem z miastem Białostok i miastami Supraśl, Wasilków i Choroszcz tworzą Białostocką Aglomerację Miejską, określając jednocześnie zasięg terenów cyt. „intensywnego rozwoju zabudowy mieszkaniowej” (ryc. 7), pokrywający się z obszarem strefy będącej w zainteresowaniu autora artykułu.

Ryc. 7. Tereny intensywnego rozwoju zabudowy mieszkaniowej w strefie podmiejskiej;

źródło: Grażyna Dąbrowska-Milewska, 1997

Fig. 7. The areas of intensive development of residential housing in the suburban area;

source: Grażyna Dąbrowska-Milewska, 1997

Według Smętkowskiego (2004), stosując metody analizy przestrzennej, morfologicznej lub funkcjonalnej, można wyróżnić różne strefy wpływu miasta na jego otoczenie. Przy czym zasięg oddziaływania miasta zależy od jego wielkości i pełnionych przez niego funkcji. W zależności od przyjętych mierników można otrzymać cały szereg stref oddziaływania miasta różniących się swoim przedmiotem i zasięgiem. Można wyróżnić dwie główne strefy oddziaływania miasta: strefę bezpośredniego oddziaływania, w której związku są ściśle i stałe (niem. *umland*), i strefę wpływu, w której związku są mniej ożywione lub wyjątkowe (niem. *hinterland*).

Wśród stref oddziaływania miasta, na podstawie kryterium morfologicznego, wyróżniana jest strefa podmiejska, jako zorganizowana część przestrzeni geograficznej, która przylega do terenów zainwestowanych miasta centralnego. Obok terenów otwartych

tworzą ją również wsie, miasta i osady. Jest to obszar mający zróżnicowany charakter zagospodarowania, nieustabilizowany fizjonomicznie, funkcjonalnie i demograficznie, na którym dochodzi do wzajemnego przenikania form i treści charakterystycznych zarówno dla miasta, jak i dla wsi. Strefa ta jest przestrzenią wielofunkcyjną, a liczba i charakter pełnionych funkcji są uzależnione od stadium rozwoju i struktury funkcjonalnej miasta, którego jest uzupełnieniem. Do funkcji strefy podmiejskiej zalicza się następujące funkcje: rolniczą, wypoczynkową, mieszkaniową, komunalną, komunikacyjną, przemysłową, uzdrowską i naukową (M. Smętkowski 2004).

W obowiązującym *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego*, uchwalonym w 2017 roku, określono, że strefa podmiejska Białegostoku składa się z całych obszarów gmin: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl, Wasilków, Zabłudów, Juchnowiec Kościelny, Dobrzyniewo Duże i Turośl Kościelna.

Podjętą próbę delimitacji strefy podmiejskiej, należy odnieść się również do zdefiniowania i uporządkowania takich pojęć, jak: **aglomeracja miejska**, **zespół miejski**, **obszar zurbanizowany**, **obszar metropolitalny** czy **obszar funkcjonalny**.

Według Markowskiego i Marszał (2006) aglomeracja miejska jest przede wszystkim jednostką morfologiczną i tworzy ją zwarty zespół wzajemnie powiązanych (choć odrębnych z administracyjnego punktu widzenia) jednostek osadniczych (duże miasto wraz z otaczającym obszarem), powstały w wyniku procesów koncentracji. Aglomeracja policentryczna (koncentracja wokół kilku jąder osadniczych) nosi nazwę konurbacji.

Obszar zurbanizowany jest również jednostką morfologiczną, jednak będąc antonimem obszarów wiejskich, nie musi dotyczyć konkretnej formy osadniczej i oznacza określony stan procesów urbanizacji na danym terenie; jest to obszar (niekonieczne nawiązujący do granic jednostek administracyjnych) o wyraźnych przekształceniach zabudowy i zagospodarowania (miejski charakter zabudowy i infrastruktury), towarzyszących pozarolniczej działalności gospodarczej lub wynikających z przyjęcia miejskiego stylu (wzorców) życia i pracy.

Zespół miejski jest pojęciem planistycznym, bardzo ogólnym, obejmującym sąsiadujące ze sobą miasta i nie uwzględniającym wzajemnych związków między jednostkami osadniczymi.

Obszar metropolitalny, pojęcie jakościowo różne od pozostałych, jest jednostką funkcjonalną tworzoną przez duży, złożony i spójny funkcjonalnie zespół miejski, którego istotną cechą jest występowanie funkcji

metropolitalnych, a także powiązań funkcjonalnych. Każdy obszar metropolitalny jest aglomeracją (lub zespołem miejskim), jednak nie każda aglomeracja (lub zespół miejski) spełnia warunki, aby zakwalifikować ją jako obszar metropolitalny [T. Markowski, T. Marszał 2006].

Obszar funkcjonalny, według Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – jest to zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Z kolei miejski obszar funkcjonalny to układ osadniczy ciągły przestrzennie i złożony z odrębnych administracyjnie jednostek. Obejmuje zwarty obszar miejski i powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną.

W nowelizacji ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju i niektórych innych ustaw z 2014 roku, w tym ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, wprowadzono definicję obszaru funkcjonalnego jako obszaru szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiącego zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju⁸. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego zdefiniowano jako typ obszaru funkcjonalnego obejmującego miasto będące siedzibą władz samorządu województwa lub wojewody oraz jego bezpośrednio otoczenie powiązane z nim funkcjonalnie⁹. Jednocześnie powyższą zmianą ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym usunięto z jej treści definicję obszaru metropolitalnego, wprowadzając z kolei pojęcia obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym - jako obszary o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej kraju, regionalnym - jako obszary o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej województwa, lokalnym - jako obszary o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej gminy. Uchylono też przepisy definiujące i określające stosowanie pojęcia obszaru problemowego¹⁰.

Częścią obowiązującego *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego* jest *Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego Białegostoku* (MOFOWB), który jest instrumentem polityki

przestrzennej samorządu województwa w stosunku do tego obszaru. Stanowi on uszczegółowienie i rozwinięcie wybranych elementów polityki przestrzennej samorządu województwa dla tego obszaru, zawartej w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego*. Plan jest równocześnie instrumentem wspomagania polityki miejskiej kształtowania konkurencyjności oraz racjonalnej, przyjaznej środowisku i mieszkańcom struktury przestrzennej zagospodarowania MOFOWB.

Zakres przestrzenny planu obejmuje obszar NUTS3 nr 37 składający się z m. Białegostoku oraz powiatu białostockiego i sokólskiego, w tym:

1. miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Białegostoku MOFOWB, który tworzą:
  - a) rdzeń obszaru – miasto Białystok,
  - b) strefa podmiejska Białegostoku – składająca się z obszarów gmin: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl, Wasilków, Zabłudów, Juchnowiec Kościelny, Dobrzyniewo Duże i Turośl Kościelna;
2. obszar zewnętrzny MOFOWB, który tworzą:
  - a) m. Sokółka – ośrodek lokalny powiatowy,
  - b) obszary gmin: Suraż, Tykocin, Michałowo, Sokółka, Krynki, Suchowola, Dąbrowa Białostocka, Gródek, Poświętne, Zawady, Szudziałowo, Korycin, Janów, Sidra i Nowy Dwór.

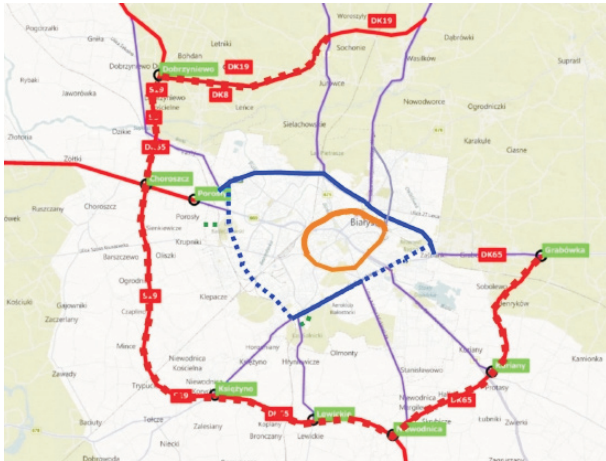
Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego z 2017 roku jest jedynym wiążącym dokumentem określającym granice strefy podmiejskiej Białegostoku.

W 2014 roku powstało stowarzyszenie Białostocki Obszar Funkcjonalny, które tworzą stolica województwa podlaskiego – miasto Białystok oraz 9 gmin należących do powiatu białostockiego, w tym gminy miejsko-wiejskie: Choroszcz, Czarna Białostocka, Łapy, Supraśl, Wasilków, Zabłudów oraz gminy wiejskie: Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Turośl Kościelna (ryc. 9). Obszar ten pokrywa się z obszarem strefy podmiejskiej określonej w planie województwa. Białostocki Obszar Funkcjonalny zajmuje 1 728,15 km², co stanowi 8,6% powierzchni województwa podlaskiego. W 2012 roku BOF zamieszkiwało 411 531 osób, co stanowiło 34,3% potencjału ludnościowego województwa podlaskiego. 71,66% ludności skupia się w Białymstoku.

⁸ Art. 2 pkt 6a ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778 ze zm.).

⁹ Art. 2 pkt 6b ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778 ze zm.).

¹⁰ Obecnie obszar problemowy jest zdefiniowany w art. 5 pkt 6c ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jako obszar strategicznej interwencji państwa, na terenie którego identyfikowane są zjawiska niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru i jego ludności (Dz. U. z 2016 r. poz. 383 ze zm.).

Ryc. 8. Obszar miasta i strefy podmiejskiej na tle istniejącego i projektowanego układu komunikacyjnego;
źródło: poranny.pl, 2016

Fig. 8. Urban area and suburban area against the background of the existing and planned communication system;
source: poranny.pl, 2016

Ustawą o związkach metropolitalnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1890), która weszła w życie z początkiem 2016 roku, ponownie zdefiniowano obszar metropolitalny, uznając za ten obszar spójną pod względem przestrzennym strefę oddziaływania miasta będącego siedzibą wojewody lub sejmiku województwa, charakteryzującą się istnieniem silnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, zamieszkaną przez co najmniej 500 000 mieszkańców. Ustalenie granic obszarów metropolitalnych znalazło się w gestii rządu.

Należy zauważyć fakt, że na mocy cytowanej ustawy, wprowadzającej zmiany w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, nie mogą istnieć równolegle obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego i związek metropolitalny. W przypadku utworzenia, na całości lub części obszaru objętego miejskim obszarem funkcjonalnym ośrodka wojewódzkiego, związku metropolitalnego, samorząd województwa niezwłocznie uchyla określenie tego obszaru, uchylając jednocześnie plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego¹¹. W tym przypadku w planie zagospodarowania przestrzennego województwa określa się granice obszaru związku metropolitalnego.

Zdaniem autora artykułu, delimitacja obszaru białostockiej strefy podmiejskiej powinna polegać na określeniu ścisłego obszaru najbardziej związanego funkcjonalnie z Białymstokiem w granicach administracyjnych części sześciu gmin przyległych do Białego-

ku – Wasilkowa, Supraśla, Zabłudowa, Juchnowca Kościelnego, Choroszcy, Dobrzyniewa Dużego i części gminy Turośń Kościelna niestykającej się bezpośrednio z granicami miasta. Opierając się przede wszystkim na kryterium funkcjonalnym i spójności przestrzennej, zasięg terytorialny strefy należy ograniczyć umownie do obszaru wyznaczonego istniejącymi i projektowanymi obwodnicami Białegostoku, w tym do zrealizowanej tzw. obwodnicy Wasilkowa (Święta Woda – węzeł Sochonie), projektowanego przedłużenia obwodnicy Wasilkowa od węzła Sochonie do szosy etckiej (droga krajowa nr 65) – od północy, projektowanej obwodnicy południowej – od zachodu i południa. Od północno-wschodu obszar strefy podmiejskiej ogranicza w sposób naturalny kompleks Puszczy Knyszyńskiej i granica parku krajobrazowego (ryc. 8). Tereny te znajdują się w części w otulinie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej (Ciasne, Ogrodniczki, Dąbrówki, Jurowce, Sochonie, Leńce, Nowe Aleksandrowo).

Ryc. 9. Granice obszaru funkcjonalnego; źródło: Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020, 2014

Fig. 9. The borders of the functional area; source: Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020, 2014

¹¹ Art. 49 g ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778 ze zm.).

W tak określonym obszarze strefy znajduje się ponad pięćdziesiąt następujących miejscowości: z gminy Wasilków – wsie Osowicze, Sielachowskie, Jurowce, Sochonie, Nowodworce, Dąbrówki, miasto Wasilków, z gminy Supraśl – wsie Ogrodniczki, Karakule, Ciasne, Grabówka, Zaścianki, Sobolewo, z gminy Zabłudów – wsie Kuriany, Białostoczek, Halickie, Bogdaniec, Skrybicz, z gminy Juchnowiec Kościelny – wsie Stanisławowo, Solniczki, Niewodnica Nargilewska, Olmonty, Hryniewicze, Ignatki, Ignatki Kolonia, Księżyno, Kleosin, Horodniany, Lewickie, Lewickie Kolonia, Brończany, Kolonia Koplany, Koplany, z gminy Turośń Kościelna – wsie Niewodnica Kościelna, Niewodnica Korycka, Zalesiany, Markowszczyzna, z gminy Choroszcz – wsie Klepacze, Oliszki, Krupniki, Sienkiewicz, Porosły, Porosły Kolonia, Łyski, Jeroniki, z gminy Dobrzyniewo Duże – wsie Fasty, Dobrzyniewo Kościelne, Dobrzyniewo Fabryczne, Ogrodniki, Nowe Aleksandrowo, Leńce. Łączna liczba mieszkańców tych miejscowości wynosiła w końcu 2013 roku prawie 42 tys. osób. Od roku 2000 wzrosła o ponad 30%. W niektórych miejscowościach nawet ponad trzykrotnie, np. w Solniczku i Ignatkach Kolonii w gminie Juchnowiec Kościelny czy w Niewodnicy Koryckiej w gminie Turośń Kościelna (wg danych Urzędów Miast i Gmin 2014).

Przedstawiony sposób delimitacji obszaru strefy podmiejskiej determinuje projektowana i częściowo zrealizowana obwodnica miasta Białegostoku w ciągach dróg krajowych S 8 i S 19 w odległości od około 3 do 5 km od obecnych granic administracyjnych miasta. Niewątpliwie oddziaływanie miasta na zagospodarowanie terenu i życie mieszkańców w tym obszarze jest najsilniejsze. Można też zakładać, że w przyszłości część tych terenów, przede wszystkim od strony południowej i zachodniej, zostanie poddana presji przyłączenia do Białegostoku i może znaleźć się w rozszerzonych granicach administracyjnych miasta.

Należy mieć na uwadze fakt, że przyjęty przez autora sposób delimitacji granic strefy podmiejskiej jest kwestią umowną. Zrozumiałe jest to, że oddziaływanie miasta sięga dalej niż proponowane granice. Można przyjąć, wg Bańskiego (2010a), że granica strefy podmiejskiej, będąca granicą przejścia do tradycyjnych obszarów wiejskich, jest też granicą stabilizacji gęstości zaludnienia, która dla Warszawy wynosi 24-26 km, dla Krakowa 18-20 km, dla Poznania ok. 22 km [J. Bański 2010a]. Dla Białegostoku, według szacunków autora, jest to odległość do 15 km od obecnych granic administracyjnych.

PODSUMOWANIE

Jak wynika z analiz poczynionych w treści artykułu, nie istnieją obowiązujące dokumenty programowe czy prawne określające w sposób identyfikowalny i wiążący granice strefy podmiejskiej Białegostoku. Autor określił zasięg strefy podmiejskiej w kontekście wymienionych w treści artykułu kryteriów delimitacji w sposób jednoznaczny, ustalając granice strefy i wskazując położone w granicach tego obszaru miejscowości. Należy zdawać sobie sprawę z tego, że jest to jednak granica umowna, która może służyć do prowadzenia badań na tak określonym obszarze, gdzie są najbardziej skoncentrowane zjawiska, które, z racji istotnych skutków w zagospodarowaniu przestrzennym, powinny być przedmiotem szczególnego zainteresowania teoretyków i praktyków zarządzających przestrzenią i rozwojem gospodarczym.

Zgodzić się należy ze stwierdzeniem, że dzisiaj granice administracyjne miast nie odzwierciedlają już fizycznych, społecznych, gospodarczych, kulturalnych ani środowiskowych warunków rozwoju miast i konieczne są nowe formy elastycznego zarządzania [Unia... 2011]. Pojęcie granicy między miastem a wsią w obszarze funkcjonalnym zanika i staje się coraz bardziej niedostrzegalne w przestrzeni. W świetle tendencji rozwoju gospodarczego i procesów urbanizacyjnych można zakładać, że strefa podmiejska, w rozumieniu strefy wpływów miasta centralnego, znacznie się poszerzy. Obszary funkcjonalny i metropolitalny zdeterminują uwarunkowania strefy podmiejskiej. Strefa ta może być wyznacznikiem nowego modelu miasta. W przyszłości może obejmować cały obecny obszar funkcjonalny czy obszar metropolitalny jako spójną pod względem przestrzennym i silnie powiązaną funkcjonalnie strefę oddziaływania miasta.

LITERATURA

1. **Bański J. (2008)**, *Strefa podmiejska, już nie miasto – jeszcze nie wieś, w: Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko – wiejskiego w Polsce*, J. Bański, A. Jezierska-Thöle, L. Koziński (red.), IGiPZ PAN, Toruń.
2. **Bański J. (2010a)**, *Obszar podmiejski w kontinuum miejsko-wiejskim – ujęcie teoretyczne*, IGiPZ PAN, Wrocław.
3. **Bański J. (2010b)**, *Strefa podmiejska – już nie miasto, jeszcze nie wieś*, IGiPZ PAN, Warszawa.
4. **Bielecki Cz. (1996)**, *Gra w miasto*, Warszawa.
5. **Dąbrowska - Milewska G. (1997)**, *Nie wiejska, nie miejska zabudowa podmiejska, czyli o modzie na mieszkanie poza miastem i o skutkach tego zjawiska w gospodarce przestrzennej – na przykładzie białostockiej aglomeracji miejskiej*, Międzynarodowa

- Konferencja Naukowa z cyklu: Mieszkanie XXI w., Białystok.
6. **Dąbrowska – Milewska G. (2002)**, *Rozwój terenów mieszkaniowych w strefie podmiejskiej Białegostoku*. „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej. Architektura”, z. 19, s. 85-91, Białystok.
  7. **Dobroński A. Cz. (2012)**, Białystok w latach 1796-1864, [w:] A.Cz. Dobroński (red.) *Historia Białegostoku*, Białystok.
  8. **Dziwoński K. (1987)**, *Strefa podmiejska – próba ujęcia teoretycznego*, „Przegląd Geograficzny” 59, 1-2, IGiPZ PAN, PWN.
  9. **Gzell S., Kurzątkowska A., Witkowska A., Zdunek-Wielogłaska J. (2012)**, *Obszarowa granica miasta zwartego*, „Urbanistyka. Międzyuczelniane Zeszyty Naukowe”, Warszawa.
  10. **Jurek J. (1991)**, *Zmiany struktury społeczno-ekonomicznej wsi w strefie podmiejskiej Poznania*, seria „Geografia” nr 52, Wyd. Naukowe UAM, Poznań.
  11. **Koter M. (1985)**, *Kształtowanie się strefy podmiejskiej w świetle badań historyczno-geograficznych*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia Geographica nr 5.
  12. **Lisowski A., Grochowski M. (2008)**, *Procesy suburbanizacji, uwarunkowania, formy i konsekwencje* [w:] Ekspertyzy do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2008–2033, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, t. 1, s. 221-222, Warszawa.
  13. **Liszewski S. (1987)**, *Strefa podmiejska jako przedmiot badań geograficznych. Próba syntezy*, „Przegląd Geograficzny” 59, 1-2, IGiPZ PAN, PWN.
  14. **Markowski T., Marszał T. (2006)**, *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja: problemy i pojęcia podstawowe*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa.
  15. **Pasternak M. (2006)**, *Granice miasta. Potrzeba nowej definicji*, „Urbanista” 4(40), Warszawa.
  16. **Popławski T. (1996)**, *Przestrzeń współczesnego miasta Białegostoku na tle historycznych podziałów*, „Białostoczczyzna” 2/42/1996, Białystok.
  17. **Pryor R. (1968)**, *Defining the Rural-Urban Fringe*, „Social Forces”, 47, 2, University of North Carolina Press.
  18. **Sawczuk Nowara H. i in. (1969)**, *Białystok – rozwój przestrzenny miasta*, Białystok.
  19. **Sawczuk - Nowara H. (1985)**, *Historia budowy miast*. Materiały pomocnicze, Białystok.
  20. **Smętkowski M. (2004)**, *Delimitacja obszarów metropolitalnych w Polsce*, Warszawa.
  21. **Solarek K. (2013)**, *Struktura przestrzenna strefy podmiejskiej Warszawy*, „Prace Naukowe Politechniki Warszawskiej. Seria Architektura”, z. 13, Warszawa.
  22. **Słownik języka polskiego (2007)**, opracowanie zbiorowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, wyd. III, Warszawa.
  23. **Stanny M. (2014)**, *Wieś, obszar wiejski, ludność wiejska – o problemach z ich definiowaniem. Wielowymiarowe spojrzenie*, „Wieś i Rolnictwo” 1 (162), Warszawa.
  24. **Straszewicz L. (1980)**, *Strefa podmiejska. Pojęcia i definicje*, Materiały XIII dorocznej łódzkiej konferencji naukowej, Uniwersytet Łódzki.
  25. **Szymański J. (2004)**, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa.
  26. **Turowski J. (1993)**, *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin.

DOKUMENTY, RAPORTY

1. **Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego (2014)**, *Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014- 20120*, Białystok.
2. **Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2015)**, *Krajowa Polityka Miejska 2023*, Warszawa.
3. **Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2010)**, *Rozwój Miast w Polsce*, Warszawa.
4. **Rada Miejska Białegostoku (2010)**, *Strategia Rozwoju Miasta Białegostoku na lata 2011 – 2020 plus*, Białystok.
5. **Sejmik Województwa Podlaskiego (2003)**, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego*.
6. **Unia Europejska (2011)**, *Miasta przyszłości. Wyzwania, wizje, perspektywy*.